

Аніщенко О. Гармонізація педагогічного процесу у контексті людиновимірності професійної підготовки майбутнього вчителя / Олена Аніщенко // Професійне становлення особистості: психолого-педагогічний науковий журнал; гол. ред. М. Скиба. – Хмельницький: ХНУ, 2015. – № 4, листопад. – С. 43-47.

УДК 378.124



ГАРМОНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ЛЮДИНОВИМІРНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Олена Аніщенко,

*доктор педагогічних наук, доцент, завідувач відділу
андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти*

дорослих НАПН України

Статтю присвячено аналізу проблеми гармонізації педагогічного процесу в контексті людиновимірності професійної підготовки майбутнього вчителя. Гармонізація педагогічного процесу досягається шляхом узгодження, взаємодії його складників і функцій з метою формування різнобічно розвиненої особистості. У контексті людиновимірності професійної підготовки майбутнього вчителя гармонізація передбачає набуття різних форм (професійної, громадської та ін.) і рівнів соціального розвитку людини. Гармонізація педагогічного процесу пов'язана з активізацією саморозвитку, самоосвіти, самовиховання студентів, що сприятиме розкриттю їхніх потенційних можливостей, успішній подальшій самореалізації у сімейному та професійному житті. Передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію студентів і викладачів, діалогічність навчання на основі співпраці, співтворчості. Наголошено на необхідності гармонізації міжнаціональних взаємовідносин у ВНЗ.

Ключові слова: гармонізація, педагогічний процес, майбутній вчитель, людиновимірність.

На початку XXI ст. актуалізувалася проблема модернізації педагогічної освіти, розвиток якої має спрямовуватися на задоволення освітніх потреб

особистості й суспільства із урахуванням соціально-економічних, соціокультурних і політичних змін у державі. Сучасна педагогічна освіта, заснована на інтеграції різних методів і результатів різних наук, передбачає розробку варіативних моделей навчального процесу й змісту курсів, в основу яких мають бути покладені ідеї гармонійного, творчого розвитку особистості. Гостро постала проблема оновлення змісту навчально-виховного процесу у закладах педагогічної освіти у зв'язку з необхідністю розуміння й вивчення людини, осмислення її життєвих можливостей, цілей і смислів життя. Сучасний етап розвитку психологічних і педагогічних наук характеризується активізацією фундаментальних та прикладних досліджень з визначення показників і критеріїв оцінки якості педагогічної освіти. Водночас основний акцент у цих дослідженнях зроблено на підсумкових результатах і недостатня увага приділяється функціональним характеристикам неперервного навчально-виховного процесу у ВНЗ. До найважливіших із них відноситься характер взаємовідносин між суб'єктами педагогічної взаємодії, що зумовлює необхідність посилення уваги до проблеми взаємин суб'єктів навчально-виховної взаємодії як складника гармонізації педагогічного процесу у ВНЗ. У свою чергу, це актуалізує необхідність упровадження ідей і принципів людиновимірності як світоглядної детермінанти пізнання й формування наукової картини світу у процес професійної підготовки майбутнього вчителя.

Мета дослідження полягає в аналізі проблеми гармонізації педагогічного процесу в контексті людиновимірності професійної підготовки майбутнього вчителя.

Для нашого наукового пошуку важливе значення мають ідеї щодо становлення людини як Людини, переосмислення сутності освітніх процесів з позицій людиновимірності (В. Ключко, В. Молодиченко, В. Сухомлинський, Т. Троїцька та ін.), філософії, педагогіки, психології людиноцентризму, демократизації освіти (В. Андрущенко, Г. Балл, Г. Васянович, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, В. Рибалка та ін.), освіти дорослих і неперервної освіти (С. Архипова, Н. Бідюк, О. Дубасенюк, О. Огієнко, Н. Пазюра, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Прийма та ін.), праці з психологічних проблем формування особистості вчителя (С. Максименко, В. Семиченко, Т. Яценко та ін.).

Науковий пошук передбачав використання таких методів дослідження: порівняльно-зіставний аналіз філософської, психолого-педагогічної наукової літератури, Інтернет-ресурсів з метою систематизації дослідницьких матеріалів; семантичний аналіз з метою уточнення, конкретизації окремих понять відповідно до предмета дослідження; синтез, порівняння, узагальнення (для опрацювання та інтерпретації необхідної інформації).

Зазначимо, що педагогічний процес, спрямований на формування особистості майбутнього вчителя, відбувається в певному просторі й часі. За О. Гладким, «усвідомлене сприйняття простору обмежене тими соціально-гуманістичними особливостями людини, якими вона володіє в даний період часу, за даного типу сформованості суспільної формації і соціальних комунікацій, в конкретному ландшафті і за конкретних обставин розвитку суспільного прогресу» [2]. На його думку, простір індивіда обмежується гуманістичним забарвленням і соціальними контактами (особистими або опосередкованими), а усвідомлене сприйняття простору обов'язково має проходити через призму людяності та людиновимірності його трактовок. Нам імponує думка науковця про те, що будь-яке сприйняття простору, середовища «неможливе без гуманістичного забарвлення». Водночас російський вчений Б. Топорнін [6, с. 273] переконливо доводить, що абсолютизація поняття «гармонізація» є недоцільною. Воно досить умовне й само по собі означає не безконфліктний процес, що спокійно розвивається, а, навпаки, передбачаю розв'язання широкого спектру проблем.

Аналіз філософсько-антропологічних українських науковців [3, с. 12, 141-142], власний педагогічний досвід дають підстави для висновку про те, що педагогічний процес має стати середовищем для формування творчих здібностей людини, її здатності мислити інноваційно, самостійно та ін. За В. Кременем, людиноцентризм є проявом життя людини, а власне педагогічний процес має забезпечити «перенесення центру діяльності на людину – її творчість, розум, уяву, волю» [3, с. 142].

Грунтуючись на результатах дослідницької діяльності Г. Балла [1, с. 114] наголосимо, що гармонійна особистість характеризується різнобічністю (зокрема, виявляється у поєднанні різних сторін і функцій свідомості, поведінки й діяльності), взаємовідповідністю її підсистем, цілісністю. У ВНЗ гармонійність розвитку особистості майбутнього вчителя можна забезпечити

завдяки підвищенню особистої ефективності шляхом розвитку впевненості у власних силах, опанування прийомів самоорганізації, самовдосконалення; особистісне й професійне зростання шляхом розвитку навичок і здібностей; покращення якості життя за допомогою використання здобутих знань на практиці; удосконалення навичок спілкування й умінь працювати в команді та ін. Важливе значення має й розвиток позитивного мислення педагога, яке дозволяє людині при розв'язанні різнопланових проблем і завдань концентруватися переважно на позитиві, успіхах, життєвому досвіді, можливостях, власних бажаннях і ресурсах їх здійснення замість концентрації на недоліках, невдачах, перепонах та ін. [4, с. 69]. Позитивне мислення є необхідною умовою досягнення успіху в професійній діяльності, у т. ч. і педагогічній, важливою якістю всіх суб'єктів педагогічної взаємодії й передбачає позитивні висловлювання, твердження (афірмації), позитивне налаштування (віра в те, що все вийде). З метою розвитку позитивного мислення майбутніх вчителів доцільно впроваджувати відповідні спецкурси, розширювати тематику студентських науково-дослідних, курсових, магістерських робіт, дисертаційних досліджень аспірантів і докторантів за умови посилення проектно-творчого, креативно-інноваційного складника діяльності студентів – майбутніх педагогів-практиків, вчених.

Гармонізація педагогічного процесу в контексті людиновимірності професійної підготовки майбутнього вчителя передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію студентів і викладачів, діалогічність навчання на основі співпраці, співтворчості. Йдеться про доцільність діагностування динаміки стосунків «педагог – студент» із подальшим консультуванням та (за потреби) їх корекцією, поглиблення знань з психології, педагогіки, формування навичок продуктивної педагогічної взаємодії, впровадження особистісно орієнтованих технологій, створення сприятливого мікроклімату з метою сприяння діалогічній взаємодії й творчому співробітництву студентів і викладачів у навчально-виховній та позанавчальній діяльності.

З урахуванням полікультурності України, а також обставин військової агресії, особливої актуальності набуває проблема гармонізації взаємовідносин, у т. ч. і міжнаціональних. Це підтверджує й досвід зарубіжних країн [5]. У цьому контексті доцільно впроваджувати підходи щодо гармонізації міжнаціональних відносин у середовищі ВНЗ із

урахуванням етнокультурної, етноконфесійної специфіки регіонів, концепцій і програм оптимізації міжетнічних відносин для забезпечення єдності українського народу та поваги до громадян інших країн; створювати умови для вільного етнокультурного самовираження студентів, у тому числі й у формі фестивалів мов і культур, розвитку вузівських центрів національних культур із залученням студентів до активної міжкультурної комунікації, до діалогу влади і суспільства. Із урахуванням етнокультурної специфіки України у ВНЗ слід посилити практичну зорієнтованість і соціальну спрямованість навчальних курсів, що передбачають вивчення студентами ролі етносів в історико-культурному суспільно-політичному процесі на основі аналізу значення світських і релігійних традицій в соціальному житті народів, їх впливу на менталітет і спосіб життя в цілому.

З метою гармонізації міжнаціональних взаємовідносин можна рекомендувати оновити наявні та розробити нові робочі програми, навчально-методичні комплекси, курси лекцій, навчальні посібники, інформаційно-методичні та відеоматеріали з соціально-гуманітарних дисциплін з включенням етнокультурної, етноконфесійної проблематики в підготовку педагогів усіх рівнів та акцентуванням уваги на значущості загальнолюдського складника етнічних культур і конфесій. Нагальним є й здійснення соціальними, психолого-педагогічними службами ВНЗ діагностики та моніторингу громадської думки студентів, стану міжетнічних і міжконфесійних відносин у студентському середовищі для визначення перспективних напрямів соціокультурної адаптації студентства в умовах трансформаційних процесів. Ефективною формою гармонізації міжнаціональних взаємовідносин є міжвузівські, міжрегіональні, міжнародні конференції, симпозіуми, конгреси, круглі столи, дискусії з етнокультурної, етноконфесійної проблематики, проблем міжетнічного, міжрелігійного діалогу, до яких слід залучати студентів, викладачів, аспірантів, докторантів.

Таким чином, педагогічна освіта має характеризуватися потенціалом, спрямованим на забезпечення відповідності освіти закономірностям людинотворення й розвитку в людині людського з метою плекання різнобічно розвиненої, креативної, толерантної особистості. Формуванню такого потенціалу сприяє гармонізація педагогічного процесу, яка досягається шляхом узгодження, взаємодії його складників і функцій.

Гармонізація педагогічного процесу спрямована на активізацію саморозвитку, самоосвіти, самовиховання студентів, що сприятиме розкриттю їхніх потенційних можливостей, успішній подальшій самореалізації у сімейному та професійному житті. У контексті людиновимірності професійної підготовки майбутнього вчителя гармонізація передбачає набуття різних форм (професійної, громадської та ін.) і рівнів соціального розвитку людини.

Література:

1. Балл Г.О. Категорія гармонії в аналізі проблем освіти / Георгій Балл // Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна: зб. наук. праць [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К.: Богданова А.М., 2013. – С. 114-120.
2. Гладкий О. Аперцепція простору, її людяність та людиновимірність / О. Гладкий [Електронний ресурс]. – URL: <<http://www.geograf.com.ua/blogs/entry/appertseptsiya-prostoru-jiji-lyudyanist-ta-lyudinovimirnist>>. – Мова укр.
3. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. – К.: Пед. думка, 2008. – 424 с.
4. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / О.В. Аніщенко, Л.Б. Лук'янова. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 108 с. [Електронний ресурс]. – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7697/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%20%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B8%D1%85.pdf>. – Мова укр.
5. Постановление Совета ректоров вузов Северо-Кавказского федерального округа «О совершенствовании форм и методов работы по гармонизации межнациональных отношений в вузах СКФО» (проект) (22.11.2012 г.) [Електронний ресурс]. – URL: <<http://pandia.ru/text/78/158/27757.php>>. – Мова рос.
6. Топорнин Б.Н. Европейское право : учебник / Б.Н. Топорнин. – М.: Юристъ , 2001. – 210 с.

Елена Анищенко

**ГАРМОНИЗАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА
В КОНТЕКСТЕ ЧЕЛОВЕКОМЕРНОСТИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ**

Статья посвящена анализу проблемы гармонизации педагогического процесса в контексте человекомерности профессиональной подготовки будущего учителя. Гармонизация педагогического процесса достигается путем согласования, взаимодействия его составляющих и функций с целью формирования разносторонне развитой личности. В контексте человекомерности профессиональной подготовки будущего учителя гармонизация предусматривает обретение различных форм (профессиональной, общественной и др.) и уровней социального развития человека. Гармонизация педагогического процесса связана с активизацией саморазвития, самообразования, самовоспитания студентов, направленных на раскрытие их потенциальных возможностей, содействие успешной дальнейшей самореализации в семейной и профессиональной жизни. Предполагает субъект-субъектное взаимодействие студентов и преподавателей, диалогичность обучения на основе сотрудничества, сотворчества. Отмечена необходимость гармонизации межнациональных взаимоотношений в ВУЗе.

Ключевые слова: гармонизация, педагогический процесс, будущий учитель, человекомерность.